

ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ

УДК 330.3; 336.142.6

Ю. К. Зайцев, д-р екон. наук, професор,
О. В. Буряк, здобувач,
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»

БЮДЖЕТНА ПОЛІТИКА В УКРАЇНІ ЯК ВІДБИТТЯ ПРОТИРІЧ У СИСТЕМІ ЦІЛЕПОЛАГАННЯ

У статті аналізуються деякі причини, чинники та форми прояву суперечностей у системі цілеполагання при визначенні стратегічних завдань економічної та, зокрема, бюджетної і соціальної політики, розв'язання яких сприяло би становленню нової якості конкурентоспроможності національного господарства, соціально-економічних відносин, добробуту громадян.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: бюджетна політика, інноваційна економіка, цілеполагання, інститути, інституціональне середовище, суперечності, влада, мотивація, принципи прийняття рішень, голландська хвороба.

Суперечливість процесу становлення та розвитку відносин, пов'язаних із масовим функціонуванням соціального та інтелектуального капіталу, реалізацією інтелектуальної власності, ускладненням механізму реалізації інших форм та видів власності вимагає існування певної рівноважної сили, суб'єкта соціально-економічних відносин, який би забезпечував не лише економічну, але й соціальну спрямованість і справедливість відтворювального процесу. Такою силою, суб'єктом в економічному та соціальному середовищі може виступати лише держава, як носій потреби у зміцненні цілісності існуючої метасистеми. За цих обставин визначальними економічними функціями сучасної держави у розвинених капіталістичних країнах стають функції, безпосередньо пов'язані із забезпеченням соціальної орієнтації розвитку національної господарської системи, формуванням системної іннова-

ційної ідеології в усіх сферах економічного та суспільного життя, адаптацією національної економіки у глобалізованому економічному, політичному, інформаційному та соціальному просторі. Реалізувати такі функції поза активною бюджетною політикою неможливо.

На жаль, таке розуміння функцій держави, принципів формування стратегічних основ і напрямів бюджетної політики фактично відсутнє в Україні ще й зараз. Пояснюється це домінуванням низки чинників, які визначають особливості формування концептуальної моделі економічної політики у трансформаційному, а сьогодні вже й у посттрансформаційному періоді. Саме на цьому етапі, на думку вчених, повинні відбутися надзвичайно важливі для подальшого розвитку процеси — переорієнтація якісних змін у системі від ядра до периферії з метою утворення однорідного технолого-економічного простору, забезпечення цілісності відтворювального процесу, конструктивної поведінки всіх суб'єктів господарювання. У разі неспроможності, з боку суспільства, забезпечити таку системну переорієнтацію економіка не отримує ефективних самовідновлюваних джерел руху, отже процес відтворення буде відбуватися на основі позаекономічних примусових чинників, постійно породжуючи все нові й нові флуктуації в економічному та суспільному житті.

До чинників, що гальмують формування ефективної моделі економічного та соціального розвитку України у посттрансформаційному періоді, можна віднести існування своєрідного мультиплікатора проблем і протиріч, пов'язаного із відсутністю консолідуючої суспільство теоретичної концептуальної доктрини, а також, певної консолідуючої політичної сили, достатнього управлінського досвіду, різнонаправленість економічних і політичних інтересів основних гравців на політичному та економічному полі, оскільки ці інтереси замикаються в основному на корпоративному рівні. Таке становище багато в чому пояснюється як тим, що сама «політика є видом ризикованої (негарантованої) діяльності у сфері відносин влади» [1], так і тим, що «політична діяльність пов'язана із суб'єктивною уявою тих чи інших політиків, політичних сил про реальний стан соціально-економічних проблем у суспільстві, про своє місце у розв'язанні цих проблем, тобто охоплює специфічне, суб'єктивне бачення, як сукупності самих проблем, так і механізмів їх розв'язання з метою задоволення власних потреб та інтересів, потреб та інтересів різних верств населення, соціальних груп, суспільства в цілому». До то-

го ж, «на характер та зміст суб'єктивних уявлень про сутність потреб та інтересів суспільства, можливі форми та методи їх розв'язання, безпосередньо і досить сильно впливають такі фактори, як рівень загальної культури, інформованості, ерудиції самих політиків та політичних партій, представниками яких вони виступають, розгалуженість та якість інституціональних і позаінституціональних структур» [2].

Наявність внутрішніх суперечливих чинників формування механізмів управління процесами системної трансформації суспільства визначила особливості переходу до ринкової системи, за яких швидка ліквідація інститутів попередньої економічної системи не супроводжувалася появою адекватних вимогам часу (за суттю, структурою та функціями) нових базових інститутів. До того ж, втрата державою контролю за процесами формування таких інститутів, як і за процесами заміни, або трансформації, старих інститутів, створила умови для становлення «мутантного», «дикого» капіталізму в країні. Використання ж у якості концептуальної основи системного реформування суспільства «Маніфесту неоліберальної політики» — так званого Вашингтонського консенсусу, застосованого наднаціональними фінансовими інститутами в якості методологічної регуляторної бази в економіці слабо розвинених країн Латинської Америки, забезпечило формування алогічного, з позицій національних інтересів, алгоритму теоретичних підходів і практичних дій влади щодо визначення системи стратегічних цілей та інструментів реалізації національної за змістом економічної політики в умовах системної трансформації країни.

Як наслідок, основна увага влади була спрямована, та й то досить непослідовно, на розв'язання тактичних цілей, нагальних завдань виживання на шкоду реальним стратегічним цілям економічної та соціальної трансформації країни. Водночас, інституціональні основи економічної політики передбачають свідомо узгоджений підхід до розуміння та використання певної системи інституціональних принципів, правил, норм, які визначають її сутність, спрямованість та інструменти з позицій відповідності реальним потребам економіки та суспільства на даному конкретному етапі історичного життєвого циклу країни. Домінуючими, у даному разі, є такі інституціональні форми, як цілеполагання, принципи прийняття рішень, пріоритети, визначені на основі узгодження інтересів основних соціально та економічно активних груп населення, бізнесу та держави, інструментальні важелі

впливу останньої на мотивацію діяльності суб'єктів господарської діяльності.

Одним із найважливіших завдань економічної політики взагалі є забезпечення умов формування інституціонального середовища, в якому б могли ефективно та конструктивно взаємодіяти носії найрізноманітніших економічних і соціальних груп інтересів, отже, проблема визначення сутності цілеполагання, механізмів прийняття рішень щодо узгодження, розвитку та реалізації цих інтересів має неабияке теоретичне та практичне значення. Виступаючи інтегратором сукупності дій у конкретну синергетичну систему мети, засобів і результату, цілеполагання, зокрема, стає фундаментальним поняттям у теорії діяльності людини, пов'язаним із вибором та реальним визначенням цілі, яка виступає, фактично, образом майбутнього результату діяльності [3]. Визначальним принципом цілеполагання при цьому є визначення мети через засіб.

За цих умов, саме згадані вище чинники, пов'язані із незрілістю, несформованістю та невизначеністю політичних та економічних відносин в Україні, породжували таку «суспільну «свідомість» при визначенні конкретних цілей стратегічного характеру, зокрема й у бюджетній політиці, і таку уяву про оптимізацію засобів реалізації цих цілей, які спровокували не лише стан соціальної депривації у суспільстві, політику «клаптикового» соціального захисту, становлення дикого, мутантного ринку та капіталізму, але й небезпеку формування та перетворення на епідемію так званої «голландської хвороби».

Незрілість влади, пов'язана до того ж із відсутністю, тривалий час, системного наукового прогнозування, спричинили формування, у процесі вибору оптимальних цілей та засобів їх реалізації, моделі трансформації, яка поєднувала у собі несумісні явища: з одного боку, ставилося завдання стрімкого переходу до ринкової економіки на засадах принципів неолібералізму, з іншого, — «соціальна спрямованість економіки», яка, до того ж, розумілася як добре відома, стара система «соціалістичного державного патерналізму», коли за рахунок державного бюджету, можливості якого постійно скорочувалися, намагалися зупинити вже згадану соціальну депривацію — збільшення числа різних соціальних груп населення, які або позбавлені, або мають явно недостатні умови, необхідні для нормального життя. Відповідно до такої уяви про соціальну роль держави формувалася й бюджетна та со-

ціальна політика, сутність, стратегічні цілі та засоби реалізації якої визначалися однобоко.

Більшість дослідників до останнього часу розглядали бюджетну та соціальну політику як систему інструментів і дій урядів, націлену на забезпечення соціального захисту, тобто пов'язували її лише із визначенням принципів, форм, методів перерозподілу ВВП і бюджету в інтересах знедолених верств населення [4; 5]. Водночас, розвиток НТР, потреби забезпечення конкурентоспроможності національної економіки, добробуту громадян і якісних трансформацій у сукупній робочій силі викликають до життя потребу в активній системній, багатоцільовій бюджетній, отже й соціальній політиці, коли навіть соціальний захист стає не просто актом гуманності суспільства, а незаперечним мотивом, стимулом діяльності працюючих [6]. Сама бюджетна та соціальна політика за цих умов стає невід'ємною, навіть домінуючою ланкою системи «економічна політика», виконуючи позитивну регулюючу та стимулюючу роль у забезпеченні динамічного розвитку національного господарства держави.

Таке розуміння бюджетної політики дозволяє виділити кілька пріоритетних її напрямів: насамперед, це напрям, пов'язаний із забезпеченням реалізації цілей інших видів економічної політики. Ефективна бюджетна політика у цій системі координат безпосередньо впливає не тільки на розвиток виробництва, але й, що принципово важливо, на розвиток, трансформацію системи економічних відносин суспільства, забезпечуючи процес формування не тільки людського, інтелектуального, але й соціального капіталу, виникнення якого змінює характер економічних відносин між основними суб'єктами суспільного виробництва, трансформує систему інтересів, мотивації до праці, безпосередньо впливає на можливості та динаміку становлення інноваційної економіки.

Важливим інструментом визначення ефективності такого напрямку бюджетної та соціальної політики служить створена у Європі на початку XXI ст. так звана система Європейського інноваційного табло (ЄІТ) — European Innovation Scoreboard (EIS), або «карта європейського науково-інноваційного простору», головною функцією якої стало аналітичне забезпечення процесу формування «раціональної стратегії гармонізації розвитку в рамках «єдиної Європи». Основу цієї системи складають індикатори науково-технічного розвитку, розроблені на базі стандартних ста-

тистичних показників EUROSTAT, які об'єднані в 2005 р. у п'ять груп, що характеризують пріоритетні чинники інноваційного розвитку [7]: 1. «Рушійні сили інновацій» — індикатори, що відображають стан і структуру інноваційного потенціалу; 2. «Створення нових знань» — індикатори, що відображають рівні фінансування НДДКР; 3. «Інновації та підприємництво» — індикатори, що відображають рівні інноваційної активності на підприємствах (фірмах); 4. «Застосування» — індикатори, що відображають зайнятість та комерційну діяльність в інноваційних секторах; 5. «Інтелектуальна власність» — індикатори, що відображають патентну активність.

Основні групи індикаторів Європейського інноваційного табло наведені нами з однією метою — підкреслити роль, яку відіграє активна бюджетна політика у формуванні інституціональних основ, умов інноваційної спрямованості економічного розвитку, отже зростання добробуту значної частини працездатних громадян будь-якої країни, де економічна політика держави орієнтована на створення системних засад «нової економіки» та нового суспільства. Адже саме ефективна бюджетна політика держави, спрямована на забезпечення доступної та якісної освіти всім без винятку верствам населення, на зростання якості здоров'я громадян усіх вікових груп, на розвиток і відкритість справжніх культурних і моральних цінностей, забезпечує поле розширеного відтворення людського, інтелектуального та соціального капіталу, як умови реалізації усієї сукупності індикаторів, що свідчать про рівень виробничих можливостей економіки інноваційного типу (табл. 1).

Наведені у таблиці дані свідчать, по-перше, про те, що запорукою інноваційного розвитку у сучасному суспільному виробництві виступає масовий, «тотальний» характер високого ступеню освіти громадян, який досягається, багато у чому завдяки бюджетній політиці держави, і, по-друге, що основні суб'єкти господарювання (державна та приватний бізнес) активно йдуть на співпрацю щодо фінансування проєктів, пов'язаних із розвитком освіти, науки, науково-дослідних і дослідницько-конструкторських робіт, поза якими неможливо забезпечити інноваційність національної економіки, отже її конкурентоспроможність, результатом чого стає зростання доходів усіх учасників проєктів.

Таблиця 1

КРАЇНИ — ЛІДЕРИ ЗА ІНДИКАТОРАМИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ІННОВАЦІЙНОГО ТАБЛЮ [8]

№	Індикатор	Європейські лідери					США	Японія
		ЄС-25	ЄС-15	Ірландія				
1. «Вхідні» індикатори — рушійні сили інновацій								
1.1	Частка осіб з вищою освітою в галузі технічних та природничих наук серед населення у віці 20-29 років (кількість на 1000 мешканців)	12,2	13,1	Ірландія 24,2	Франція 22,2	Велика Британія 21,0	10,9	13,2
1.2	Частка осіб, що мають закінчену вищу освіту серед населення у віці 25-64 років	21,2	23,1	Фінляндія 34,2	Данія 32,9	Норвегія 32,3	38,4	37,4
1.3	Ступінь використання широкополюсного інтернету населенням (кількість ліній на 100 мешканців)	6,5	7,6	Данія 15,6	Ісландія 15,5	Нідерланди 14,7	11,2	12,7
1.4	Частка осіб, що беруть участь у програмах підвищення кваліфікації (навчання) для дорослих (для населення у віці 25—64 років на 100 мешканців відповідного віку)	9,9	10,7	Швеція 35,8	Ісландія 31,7	Швейцарія 28,6	—	—
1.5	Рівень освіти юнацтва (частка молоді у віці 20-24 роки, що має як мінімум повну середню спеціальну освіту)	76,7	73,8	Норвегія 95,3	Словацька Республіка 91,3	Чеська Республіка 90,9	—	—

Закінчення табл. 1

№	Індикатор	Європейські лідери				США	Японія	
		ЄС-25	ЄС-15	2. «Вхідні» індикатори — створення нових знань				
2.1	Частка державних витрат на НДДКР у ВВП	0,69	0,70	Ісландія 1,37	Фінляндія 1,03	Швеція 1,02	0,86	0,89
2.2	Частка витрат комерційного сектору на НДДКР у ВВП	1,26	1,30	Швеція 2,93	Фінляндія 2,45	Швейцарія 1,90	1,91	2,65
2.3	Частка витрат на НДДКР у високотехнологічному та середньо-високотехнологічному секторах промисловості у загальних витратах на НДДКР обробної промисловості	—	89,2	Швеція 93,7	Німеччина 93,5	Італія 91,1	90,6	86,8
2.4	Частка підприємств, що отримують кошти на інноваційну діяльність з некомерційних джерел	—	—	Австрія 19,2	Фінляндія 18,7	Італія 14,8	—	—
2.5	Частка досліджень у секторі вищої освіти, що фінансуються комерційними структурами	6,6	6,6	Латвія 23,9	Бельгія 12,7	Німеччина 12,5	4,5	2,7

Про стійкий інтерес до інноваційного розвитку з боку держави та приватного капіталу високу віддачу цього сектору економіки у розвинених країнах може свідчити доля експорту високотехнологічної продукції як частки від загального експорту національних господарств. Вона складала: у ЄС-25 — 17,8 %; в ЄС-15 — 17,2 %; на Мальті — 55,5 %; в Ірландії — 29,9 %; в Люксембурзі — 29,3 %; у США — 26,9 %; в Японії — 22,7 % [9]. Навіть у Китаї цей показник складав понад 25 % [10]. Водночас, в Україні ці показники свідчать про вкрай незадовільне становище щодо розуміння суті, ролі та функцій інноваційного розвитку у реалізації стратегічних цілей системної трансформації, значення активної бюджетної політики у його забезпеченні (табл. 2).

Таблиця 2

**ДИНАМІКА ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ УКРАЇНИ
ВИСОКОТЕХНОЛОГІЧНИМИ ТОВАРАМИ (тис. дол. США) [11]**

Найменування категорій	Імпорт			Експорт		
	2003 р.	2004 р.	2005 р.	2003 р.	2004 р.	2005 р.
Питома вага високотехнологічних товарів, %	5,45	6,74	6,48	2,35	4,04	4,29

Така динаміка свідчить про латентний, неефективний характер процесів структурних змін у цілеполаганні економічної політики держави та в засобах виправлення ситуації, яка, в умовах глобалізованої економіки, дуже швидко консервується, оскільки інші країни не стоять на місці.

Розвиток протиріч у системі цілеполагання економічної політики в Україні взагалі, і бюджетної, зокрема, знаходить свій прояв у реальних процесах функціонування промисловості та окремих її секторів і галузей. Зокрема, статистика свідчить про постійне зростання кількості промислових підприємств у країні, що власне, можна визначити як позитивну тенденцію. Однак, на жаль, подібної тенденції не спостерігається щодо зростання кількості підприємств, пов'язаних із розробкою та впровадженням проектів інноваційного характеру, а в окремі періоди можна побачити навіть зворотну тенденцію саме у тих галузях поза якими системні зміни в існуючому нині технологічному способі виробництва неможливі (табл. 3).

Таблиця 3

КІЛЬКІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ ЗА ВИДАМИ ДІЯЛЬНОСТІ [12]

	2001	2004
Уся промисловість	47348	53497
Добувна промисловість	1057	1271
Обробна промисловість	44583	49584
Хімічна та нафтохімічна промисловість	2802	3419
Хімічне виробництво	1443	1641
Металургія та оброблення металу	2910	3572
Машинобудування, ремонт та монтаж машин і устаткування	10345	11267
Виробництво машин і устаткування	4842	5303
Виробництво електричного та електронного устаткування	4471	4764
Виробництво транспортного устаткування	1032	1200

Таблиця 4

**КІЛЬКІСТЬ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ,
ЩО ВПРОВАДЖУВАЛИ ІННОВАЦІЇ [13]**

	2000	2002	2003	2004
Всього, у тому числі:	1491	1506	1120	958
Проводили комплексну механізацію та автоматизацію виробництва	174	209	315	356
Впроваджували нові технологічні процеси	416	354	476	473
Освоювали виробництво нових видів продукції (із 2003 р. — видів інноваційної продукції)	1372	1362	917	742
Із них нові види техніки	202	179	185	192

Досить незначним слід визнати й обсяг реалізованої інноваційної продукції: її доля у валовому внутрішньому продукті країни практично не зростає, коливаючись у межах одного значення — 5,0 — 5,5 %. Так, у 2000 р. обсяг реалізованої інноваційної продукції відносно загального обсягу виробленого ВВП складав

7,1 %; у 2001 р. — 5,0 %; у 2002 р. — 5,6 %; у 2003 р. — 4,8 %; у 2004 р. — 5,4 %. Подібним чином виглядає картина щодо співвідношення обсягу промислової продукції та долі в ній інноваційної продукції.

Наведені вище дані свідчать про вкрай тривожну картину із забезпеченням не тільки економічної безпеки України, безпосередньо пов'язаної із перспективами її конкурентоспроможності, але й, що не менш важливо, із проблемами формування якісно нової системи економічних відносин, основу яких мають складати процеси соціалізації пов'язані із стрімким зростанням потреби у висококваліфікованій, отже високооплачуваній праці, розвитком нових форм співпраці основних суб'єктів господарювання. За умов, коли із 55,5 тис. промислових підприємств лише близько 1,0 тис. (2 %) звертаються до інноваційних проєктів говорити про високі зростання потреби національної економіки у працівниках високої та надвисокої кваліфікації неможливо. Однак це означає і відповідну спрямованість економічної політики в оплаті праці, освіти, науки тощо, тобто орієнтованість бюджетної, інвестиційної політики на підтримку рівноваги економічного розвитку екстенсивного типу. Сьогодні такий характер розвитку означає шлях у животіння та зубожілість у всіх секторах економічного та соціального життя.

Однією із найвагоміших причин таких ентропійних процесів є, на нашу думку, неадекватна економічна і, зокрема, бюджетна політика держави. Підтвердженням такого висновку може служити рівень витрат на науку, освіту, НДКДР основних суб'єктів економічної діяльності та динаміка чисельності виконавців НДДКР у наукових структурах України (табл. 5).

Наведені статистичні дані свідчать не тільки про негативну динаміку долі витрат у країні на НДДКР у ВВП протягом усього трансформаційного періоду, але й про негативні тенденції ставлення серед вітчизняних та зарубіжних інвесторів до цієї ризикової сфери економічної діяльності. За цих умов лише рішучі зміни у системі цілеполагання в економічній і, зокрема, бюджетній, податковій та соціальній політиці, можуть стримати ці негативні тенденції, зупинити, а, згодом, можливо, й подолати їх.

Однією з причин, що сприяли розвитку протиріч у системі цілеполагання стала, поряд із названими вище, так звана «голландська хвороба» (Dutch disease) наших політиків, підприємців, та, власне, й суспільства. Суть цього явища визначається у науковій літературі як «процес деіндустріалізації економіки країни після винайдення та активного використання природних

ресурсів» [15]. Термін увійшов у науковий обіг у 1960-х р.р. для характеристики трансформації економіки Нідерландів після відкриття в 1959 р. газового родовища Слехтерен із промисловими запасами у 2,5 трлн куб. м та активного розвитку газової промисловості. На думку вчених, «голландська хвороба» веде до падіння конкурентоспроможності обробляючої промисловості, збільшення імпорту та переливу капіталу в третинний сектор.

Таблиця 5

**ДИНАМІКА ОСНОВНИХ ПОКАЗНИКІВ НАУКОВОЇ
ТА НАУКОВО-ТЕХНІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ (%) [14]**

Рік	Індекс чисельності виконавців наукових та на науково-технічних робіт	Індекс реального обсягу фінансування НДДКР	Частка фінансування НДДКР у ВВП
1990	100,0	100,0	3,10
1991	94,2	71,9	2,44
1992	79,4	40,9	1,54
1993	70,9	31,2	1,37
1994	66,3	23,7	1,35
1995	57,4	18,5	1,20
1996	51,1	16,1	1,16
1997	45,5	19,0	1,41
1998	42,9	16,2	1,23
1999	40,3	16,1	1,22
2000	38,6	16,3	1,17
2001	36,2	18,3	1,20
2002	34,3	18,9	1,18

В Україні поки що величезних покладів енергоносіїв не знайдено, тому «голландська хвороба» має певні специфічні форми прояву і пов'язана, насамперед, із фактичною орієнтацією на розвиток експортноорієнтованих галузей металургійного і хімічного комплексу. Однак суть такої орієнтації у значній мірі тотожна суті класичної «голландської хвороби», оскільки формує систему

цілеполагання в економічній політиці держави, орієнтовану на розвиток ресурсних галузей і галузей первинної переробки цих ресурсів. Така політика, звичайно, нічого спільного з інноваційною економікою не має, вона не може перетворити ці традиційні галузі на локомотив системної трансформації технологічного способу виробництва, забезпечити кардинальну зміну місця та ролі людини у виробництві, у системі прийняття рішень, у відносинах власності, стале зростання не тільки потреб, а й доходів більшості членів суспільства.

Однією із форм прояву «голландської хвороби» можна вважати й політику роздержавлення та приватизації, результати якої жодним чином не впливають на збільшення можливостей бюджету щодо забезпечення інноваційної спрямованості функціонування економіки, оскільки кошти від приватизації або миттєво продаються суспільством, або й щезають без сліду, як це сталося у випадку із повторним продажем «Криворіжсталі».

Аналіз стану, тенденцій і протиріч формування цілеполагання в економічній і, зокрема, бюджетній політиці дозволяє зробити певні висновки, які характеризують не лише прорахунки, але й потенційні зміни цієї політики.

По-перше, це відсутність цілісної концепції та моделі економічної політики, у яких були б сформульовані стратегічні цілі системної трансформації економічної та соціальної систем, фінансової, бюджетної, податкової складових, які визначають принципи, спрямованість та можливості використання тих чи інших інструментів і важелів у процесі реалізації цих стратегічних цілей. Зокрема, як зазначають спеціалісти, «...У процесі здійснюваної в Україні фінансової реструктуризації необхідно було не тільки створити нові фінансові інституції та замінити засади функціонування окремих сфер і ланок фінансової системи, а й сформувати новий фінансовий світогляд, який створив би передумови для використання досягнень сучасного фінансового менеджменту» [16], адже, за виразом одного із сучасних неокласиків Д. Стокмена (США), «фінансова політика має бути скоріше інструментом стимулювання, а не перерозподілу доходів».

По-друге, намагання держави за допомогою бюджету розв'язувати питання, пов'язані лише зі стриманням процесів соціальної депривації суперечить реальним потребам розвитку національного господарства, оскільки в умовах обмеженості фінансових ресурсів підприємств і банків, млявості процесу зростання обсягів іноземних інвестицій, відсутності сталого та зростаючого інтересу з боку національного та іноземного капіталу до такої ри-

зикової сфери діяльності, як інноваційні проекти, роль та доля держави тут повинна не лише не зменшуватись, але й постійно та динамічно зростати до певного періоду, коли перспективність такого напрямку не стане очевидною для більшості суб'єктів економічної діяльності. До того ж, як це вірно підкреслюють дослідники проблеми, «у результаті тривалої політики соціального захисту потреба в ньому не тільки не зменшувалася, а й постійно зростала і продовжує зростати. Проте не може ж держава нескінченно захищати своїх громадян — це нонсенс. За таких умов стабілізувати бюджет дуже важко, а скоріше, і взагалі не можливо. Тому результативність подібної бюджетної політики можна оцінити тільки негативно» [17].

Література

1. *Панарин А. С.* Философия политики. — М.: Новая школа, 1996. — С. 6.
2. *Зайцев Ю. К.* Економічна політика: методологія, теорія, практика. — Чернівці: Рута, 1998. — С. 9—10.
3. Социальное управление. Словарь-справочник. — М.: Моск. ун-т, 1994. — С. 178—179.
4. *Дікон Боб та ін.* Глобальна соціальна політика /Міжнародні організації й майбутнє соціального добробуту. — К.: Основи, 1999. — С. 16.
5. *Прокопишак К. В.* Соціальна політика: суть та напрями розвитку // Економіка АПК. — 1999. — № 12. — С. 67.
6. *Зайцев Ю. К.* Соціальна політика у сучасному ринковому господарстві // Стратегії економічного розвитку в умовах глобалізації: Монографія /За ред. д-ра екон. наук, проф. Д. Г. Лук'яненка. — К.: КНЕУ, 2001. — С. 96.
7. *Єгоров Ю. І., Жукович І. А., Рижкова Ю. О.* Європейське інноваційне табло: система індикаторів інноваційного розвитку // Статистика України. — 2006. — № 1. — С. 71.
8. Там само. — С. 72.
9. Там само. — 73.
10. *Мау В.* Экономическая политика 2006 года: на пути к инвестиционному росту // Вопросы экономики. — 2007. — № 2. — С. 8.
11. *Саліхова О. Б.* Зовнішня торгівля високотехнологічними товарами: проблеми методології та практики статистичного обліку в Україні // Статистика України. — 2006. — № 3. — С. 20.
12. Статистичний щорічник України за 2004 рік (За ред. О. Г. Осавуленка — К.: Консультант, 2005. — С. 108.
13. Там само. — С. 352.

14. Шовкун І. Інституційна модель наукової системи України в трансформаційній економіці // Економіка України. — 2004. — № 12. — С. 64.

15. Пилипенко І. В. Конкурентоспособность стран и регионов в мировом хозяйстве: теория, опыт малых стран Западной и Северной Европы. — Смоленск: Ойкумена, 2005. — С. 439.

16. Федосов В., Опарін В., Львовчкін С. Фінансова реструктуризація в Україні: проблеми і напрями: Монографія /За наук. ред. В. Федосова. — К.: КНЕУ, 2002. — С. 27—28.

17. Там само. — С. 113.

Стаття надійшла до редакції 4.06.2008.

УДК 336.76:338.49

В. Л. Смагін,
доцент кафедри політекономії
обліково-економічних факультетів,
ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана

ІНФРАСТРУКТУРНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ ФІНАНСОВОГО РИНКУ В ТРАНСФОРМАЦІЙНІЙ ЕКОНОМІЦІ

Проаналізовано сутність інфраструктури фінансового ринку, а також еволюція її формування в трансформаційній економіці. Запропоновано класифікацію суб'єктів інфраструктури з відповідним аналізом роботи провідних інституцій на ринку купівлі-продажу фінансових активів.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: ринок, фінансовий ринок, інфраструктура фінансового ринку, інституції, банк, депозитарій, біржа.

Становлення сучасних ефективних контурів повноцінної ринкової економіки зумовлює необхідність створення адекватної сучасної ринкової інфраструктури і формування відповідної цілеспрямованої економічної політики в цьому напрямку. Адже дієвість фінансового ринку в Україні забезпечується розгалуженістю його інфраструктури через відповідні інституції [1, с. 145].

Різні аспекти сутності економічних відносин, що складаються в процесі формування та функціонування фінансового ринку в трансформаційному суспільстві знайшли відображення в працях вітчизняних економістів Л. Алексеєнко, О. Барановського, С. Ро-